Damian Lizun

Bierzgłowskie ciekawostki

W nieodległej okolicy Torunia nieopodal mało uczęszczanego traktu do Bydgoszczy znajduje się wieś Bierzgłowo. Rozciąga się ona w malowniczym pagórkowatym krajobrazie przeciętym leniwie biegnącym ciekiem wodnym. Obszar ten z uwagi na swą różnorodność zachęca do pieszych jak i rowerowych wycieczek. A atrakcji jest tu wystarczająco tyle by mile spędzić słoneczne popołudnie właściwie o każdej porze roku.

Zainteresowanym przypomnijmy garść informacji o samej wsi. Pierwsza wzmianka o Bierzgłowie w źródłach pochodzi z 1263 r. Interesująca jest etymologia tej nazwy. Jak podaje ks. Fankidejski („Utracone kościoły i kaplice w dzisiejszej diecezji chełmińskiej podług urzędowych akt kościelnych", Pelplin 1880, s. 42.) „po całej tutejszej okolicy opowiadali sobie starzy ludzie o kaplicy, która miała się tu znajdować od najpierwszych zaraz początków wiary. Wiele do niej przychodziło pogan, osobliwie też Prusaków, ażeby się dać ochrzcić i wybierzmować. Podobno od tegoż bierzmowania sama wioska wzięła nazwę Bierzgłowo".

Bierzgłowo.
Świątynia p.w. Najświętszej Marii Panny
FOT. D. LIZUN

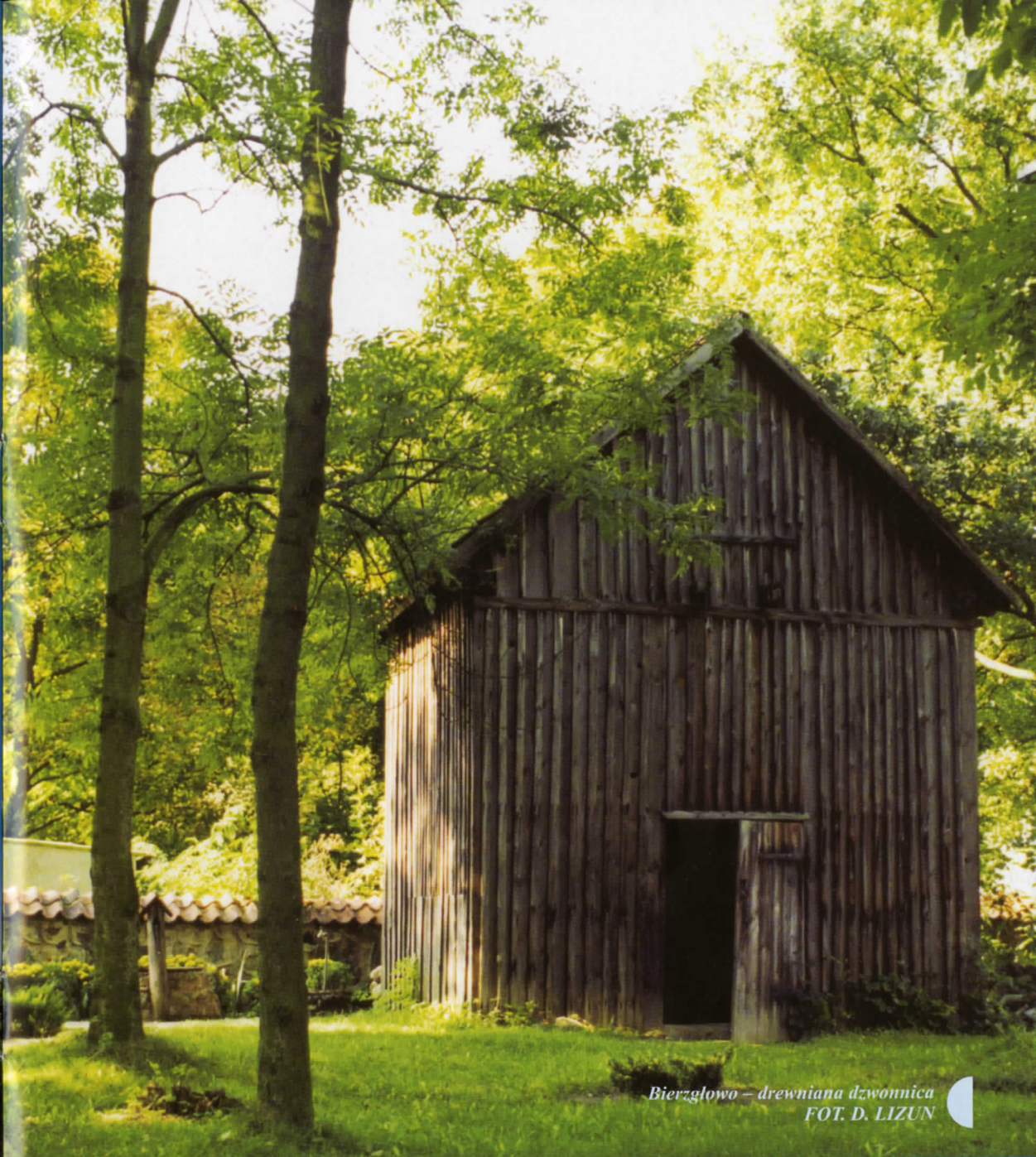

Bierzgłowo – drewniana dzwonnica
FOT. D. LIZUN

Kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny usytuowany na niewielkim wzniesieniu i otulony wiekowymi drzewami, wybudowany został ok. 1300 r. Jest to budowla niewielka, jednonawowa, bez wyodrębnionego prezbiterium. Budulcem jest polny kamień uszlachetniony cegłą w otworach okiennych, wejściowych oraz w szczytach elewacji. W 1769 r. od zachodu dostawiono do kościoła drewnianą dzwonnicę, którą w 1964 r. odłączono i ustawiono na pobliskim cmentarzu przykościelnym. Rangę świątyni podnosi jej zabytkowe wyposażenie oraz fakt, iż w ciągu ostatnich lat dzięki pracom konserwatorskim przy dużym

zaangażowaniu parafii odzyskuje ono swój dawny blask.

Wewnątrz oczy przybysza zachwyca niezwykle ciekawe i ozdobne, choć niejednorodne stylistycznie zabytkowe wyposażenie. Jego najważniejszymi elementami są: barokowy ołtarz główny, dwa bardzo przekształcone ołtarze boczne i siedemnastowieczna chrzcielnica. Od niedawna ściany kościoła dekorują także dwa klasycystyczne obrazy (Chrzest Jezusa w Jordanie i

Bierzgłowo – wnętrze świątyni parafialnej
FOT. D. LIZUN

przedstawienie św. Barbary). Ponadto są tu trzy osiemnastowieczne feretrony i organy o neogotyckiej oprawie zewnętrznej. Wnętrze nakryte jest stropem kasetonowym z 1938 r. W takim otoczeniu dziełem koncentrującym uwagę jest ołtarz główny i bijące w oczy bogactwo jego złoceń (konserwowany w 1999 r. pod kier. mgr Zenona Lizuna). Jest to konstrukcja jednokondygnacyjna z predellą u dołu i zwieńczeniem. Całość wspiera się na murowanej mensie. Ozdobą ołtarza jest dojrzała dekoracja snycerska oraz obrazy. W części centralnej znajduje się obraz ze sceną Wniebowzięcia NMP oraz zasówny przedstawiający Koronację NMP. Wnękę obrazową flankuje para kręconych kolumn oplecionych wicią roślinną. Boki ołtarza dekorują niezwykle ozdobne uszaki z motywem płomienistego akantu przeplatającego się z płaską banderolą i wąską zielonkawą draperią. Poniżej uszaków stoją figury dwóch zakonników z pastorałami w dłoniach. W zwieńczeniu w bogatym snycerskim obramieniu widnieje obraz Matki Boskiej Niepokalanej. W przeciwległych narożnikach kościoła usytuowane są dwa ołtarze boczne - również po konserwacji. Lewy nosi wezwanie Matki Boskiej Szkaplerznej, a prawy Chrztu w Jordanie. Już pierwszy ogląd pozwala stwierdzić, iż mają one podobnie ukształtowaną architekturę. Różni je natomiast pod względem stylistycznym jak i technologicznym rodzaj zamontowanej dekoracji snycerskiej oraz przedstawienia malarskie. Opisany stan jest wyni-

Fragment obrazu „Chrzest Jezusa w Jordanie” w ołtarzu bocznym świątyni w Bierzgłowie
FOT. D. LIZUN

kiem kilku renowacji, prowadzonych na przestrzeni stuleci przy wymienionych zabytkach. Każda z faz renowacji pociągała za sobą istotne zmiany estetyczne zaś ich, cechą charakterystyczną było to, że każda w sporej mierze eliminowała stan poprzedni, co objawiało się wprowadzaniem nowych elementów dekoracyjnych. Na bliższe zaprezentowanie zasługuje ołtarz pod wezwaniem Chrztu w Jordanie (konserwowany w latach 2001/2 przez zespół konserwatorów pod kierunkiem Z. Lizuna). W takcie skomplikowanych prac dzieło to ujawniło wiele interesujących odkryć. Najistotniejszym bezsprzecznie jest to, iż pod parą obrazów olejnych na płótnie (Chrzest Jezusa w Jordanie oraz św. Barbara) skryte były przez ponad 150 lat starsze malowidła wykonane farbami temperowymi na drewnianym podłożu. Są to Chrzest Jezusa w Jordanie wzorowany na holenderskiej grafice Crispijna de Passe oraz wizerunek świętego Kazimierza Królewicza ukazujący świętego w tzw. typie jezuickim, czyli z lilią w lewej dłoni i krucyfiksem w prawej. Malowana data „1685" na banderoli krzyża trzymanego przez świętego Jana wskazuje na czas powstania nowo odkrytych malowideł oraz samego ołtarza. Inna data „1734", tym razem płaskorzeźbiona znajduje się na dekoracyjnej ramie antepedium omawianego ołtarza. Przypomina ona o pierwszych pracach renowacyjnych, jakie wykonano przy zabytku. Z tego czasu pochodzi m.in. całość dekoracji snycerskiej zdobiącej dziś ołtarz. Jak wykazały badania nie były to ostatnie prace renowatorskie. Prawdopodobnie w I poł. XIX wieku pierwotne obrazy na deskach zasłonięto nowszymi na podłożu płóciennym (Chrzest w Jordanie oraz św. Barbara), które funkcjonowały w ołtarzu do czasu niedawnej konserwacji, czyli 2001 roku. W II poł. dziewiętnastego stulecia dokonano jeszcze jednej kompleksowej renowacji. Ciekawostką niech będzie to, iż ówcześni renowatorzy uzupełnili brakujące dłonie rzeźby św. Pawła ołowianymi odlewami, przez co święty apostoł zyskał sporo na wadze. Ostatnią renowację przeprowadzono już w latach 60-tych XX wieku. Jak wynika z przytoczonych faktów ten na pozór skromny ołtarz ma niezwykle interesującą historię a po niedawnych zabiegach konserwatorskich prezentuje w pełni swe walory artystyczne. W kościele znajduje się jeszcze kilka zabytkowych elementów oczekujących konserwatorskiej interwencji. Miejmy nadzieję, iż spodziewane prace przyniosą nowe interesujące odkrycia.

Boczny ołtarz z obrazem „Chrzest Jezusa w Jordanie" FOT. D. LIZUN

Wizerunek św. Kazimierza Królewicza w ołtarzu świątyni w Bierzgłowie FOT. D. LIZUN

Gotycki tympanon przy wjeździe na zamek w Bierzgłowie-Zamku
FOT. D. LIZUN

Po zwiedzeniu bierzgłowskiego kościoła warto wybrać się do nieodległego zamku (około 8 km), w którym mieści się obecnie Diecezjalne Centrum Kultury i Rolne Gospodarstwo Seminaryjne. Po drodze można przystanąć na chwilę przy starym zrujnowanym wiatraku na jednym ze wzniesień. Sam zamek składa się z dwóch części: zamku głównego oraz przedzamcza. Jego budowę rozpoczęto po 1270 roku, a w barwną historię wpisują się liczne pożary i spowodowane tym przebudowy. Te ostatnie zatarły wiele elementów pierwotnych, tak że obecnie najcenniejsza jest w zamku bierzgłowskim brama wjazdowa z dekoracją figuralną w tympanonie oraz z obiegającą archiwoltę inskrypcją ułożoną z płytek ceramicznych. Zarówno ikonografia figuralnego przedstawienia z tympanonu jak i treść napisu są nadal przedmiotem rozważań badaczy.

Na zakończenie wypada jedynie podkreślić, iż wieś Bierzgłowo oraz jej najbliższa okolica swymi atrakcjami potrafi usatysfakcjonować tych, którzy odczuwają pragnienie spokoju, różnorodności a także interesujących odkryć.

Bibliografia.

1. Diecezja toruńska, historia i teraźniejszość, dekanat bierzgłowski, T. 2, pod red. ks. S. Kardasz, Wydawnictwo Diecezjalne w Toruniu, Toruń 1996.
2. Ks. Fankidejski, Utracone kościoły i kaplice w dzisiejszej diecezji chełmińskiej podług urzędowych akt kościelnych, Pelplin 1880.
3. G. Jurkowlaniec, T. Płóciennik, Inskrypcja na bramie zamku krzyżackiego w Bierzgłowie, [w:] Inskrypcje Toruńskie, pod red. I. Sawickiej, UMK, Toruń 1999.
4. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, pod red. J. Z. Łoziński, województwo bydgoskie, powiat toruński, t. 11, z. 16, Warszawa 1972.
5. Dokumentacja konserwatorska barokowo-manierystycznego ołtarza bocznego z kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Bierzgłowie, t. 1, 2, opr. mgr Z. Lizun, D. Lizun, Toruń 2002. Egzemplarze dokumentacji dostępne do wglądu są na plebani kościoła w Bierzgłowie oraz w archiwum WKZ w Toruniu.